

Kudüs bugün üzgün

MEHMET ÖZAY *

Kudüs meselesi, önceki süreçler bir tarafa, İsrail devletinin kurulduğu 1948 yılından bu yana uluslararası gündemin baş sıralarında. 1948 öncesinde genelde Filistin toprakları özelde Kudüs konusunda söz hakkını kendinde bulan İngiltere'ydi. 2. Dünya Savaşı sonrasında ise dünyaya yeni bir nizam vermeye yönelik teşebbüslerde İngiltere'nin yerini almakta olan ABD, bu konuda da belirleyici bir rol üstlenmeye başladı. Bu süreçte, 1954 yılında dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in dış ilişkiler komisyonunda yaptığı bir konuşmada, diğer bazı can alıcı konularla ilintili olarak Kudüs şehrini de gündeme getirip, "Birleşmiş Milletler'in bu şehirle ilgili verdiği uluslararası kararından vazgeçip İngiliz ve Yahudilerin istedikleri gibi, Araplarla Yahudiler arasında taksim edilmesi" yaklaşımını dile getirir. Bu çıkış, o dönem küresel gündemi belirlerken, önde gelen Filistinli siyasetçilerinden de tepki almıştır.

Bu tepkiler, bir yandan uluslararası kamuoyu ile paylaşılırken, dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'e gönderilen bir mektupla Kudüs konusunda Türkiye'nin doğrudan taraf olduğuna dikkat çekilir. Kudüs Tahrir Partisi adına Takiyyüddin B. Nebhani'nin, Başbakan Adnan Menderes'e mektupla birlikte gönderdiği rapor, Cumhuriyet Arşivi'nde 15.09.1955 tarihli ve toplam 41 belge ile yer alıyor. Nebhani bu raporda, Dulles'in 26.08.1955 tarihindeki konuşmasını ve hemen akabinde İngiltere hükümetinden sadır olan açıklamaları, genelde Orta Doğu özelde ise Filistin meselesini doğrudan ilgilendiren son derece "tehlikeli" bir girişim olarak değerlendiriyor. Nebhani,

Başbakan Menderes'e hitaben kaleme aldığı bölümde bu raporla amacının, "... mezkur nutukla beyanatın red ve mukavemeti lüzumuna ve İslam dünyasını ilgilendiren siyasi problemlerin yeni bir zihniyetle tedkik edilmesinin lüzumuna ve (*İslam dünyasının*) davalarını tek bir dava hâlinde telakki etmenin lüzumuna işaret etmekle ümmeti bu fasid durumun ızdırabından kurtarmak ve sürüp giden zalim usullere nihayet vermek." olduğunu söyler.

Savaş sonrasında yeni bir küresel güç merkezi oluşturulması bağlamında, ABD ve İngiltere'nin İsrail üzerinden birbirleriyle rekabet hâlinde oldukları ifade edilse de yakıcı gerçek Filistin'in kaderiyle bağlantılıdır. Öyle ki Anglosakson güç yapılaşmasında İsrail'in varlığının teminat altına alınması değişmeyen bir olgudur. Ve Orta Doğu'da geliştirilmekte olan ilişkiler ağıyla küresel siyasette yeni belirlenimler hedeflenmektedir. Anglosakson güçlerin, velev ki kendi siyasi güç merkezlerini teşhis ve belirleme gibi bir yönü de olsa, raporda dikkat çekildiği üzere, Dulles'in ortaya koyduğu görüşler nihayetinde, "kötü ve öldürücü niyetler" taşımaktadır. Nebhani, Dulles'in gündeme getirdiği bu görüşü, "Amerika ve İngiltere'nin İsrail'i İslam dünyasının kalbgâhına yerleştirip yaşatmak istemekte müttefik tirler" diyerek yorumlarken, "İslam milleti onları -yani ABD ve İngiltere'yi- Yahudiler ayarında hasım bilmekten kaçınamaz ve onları, bu meselenin hâlinde hakem olarak kabul edemez" görüşündedir. Kudüs'ün bugün niçin üzgün olduğunu, yaklaşık bir buçuk asrı aşkın bir dönemde bölgede yaşananları gözden geçirmekle anlamak mümkün.

* *İbn Haldun Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.*